

SKOLPORTENS NUMRERADE ARTIKELSERIE
FÖR UNDERVISNING, LÄRANDE OCH LEDARSKAP

FRAMGÅNGSRIK SKOLUTVECKLING GENOM LÅNGSIKTIGHET

FÖRFATTARE:
Martina Bäckström

SKOLPORTEN

LEDA & LÄRA

4/2022

SAMMANFATTNING

SKOLUTVECKLING ÄR NÅGOT som lärare förväntas arbeta med som en integrerad del i sitt vardagsarbete. En del lärare brinner för att utveckla sin undervisning kollektivt medan andra hellre fokuserar på sin egen undervisning. Beroende på skolledare och de ramfaktorer en skola ska förhålla sig till ser skolutveckling ut på olika sätt på olika skolor. För att kunna ge lärarna de rätta förutsättningarna för skolutveckling krävs tid, resurser och stöd från den egna organisationen, och om dessa förutsättningar finns kan resultatet och kvaliteten av arbetet bli riktigt bra. Syftet med denna studie är att undersöka hur lärarna på Tegelvikens skola i Eskilstuna kommun uppfattar tidigare kortsiktiga projekt jämfört med Ifous långsiktiga FoU-program, *Lärares profession och praktik*. Ett annat syfte är att undersöka vad samma lärare uppfattar som framgångsrik skolutveckling. I denna undersökning har jag använt mig av enkät som datainsamlingsmetod. Enkäten skapades i Google Forms och innehåller sju frågor som är anpassade till de lärare som deltagit i Ifous FoU-program, *Lärares praktik och profession*, med start hösten 2018. Resultatet visade att strukturen och modellen samt den avsatta tiden för FoU-programmet var viktiga komponenter. Vidare visade resultatet att agens, tvärgruppen med dess diskussioner, lärdomar om den egna praktiken och de verktyg som lärarna fått genom aktionsforskningen bidragit till en framgångsrik skolutveckling.

Martina Bäckström är lärare i engelska och hem- och konsumentkunskap i åk 7–9 och arbetar på Tegelviken skola i Eskilstuna. E-post: martina.backstrom@eskilstuna.se

Denna artikel har den 17 december 2021 accepterats för publicering i Skolportens numrerade artikelserie för utvecklingsarbete i skolan. Artikeln har granskats av en forskare som ingår i Skolportens granskargrupp.

Fri kopieringsrätt i ickekommersiellt syfte för kompetensutveckling eller undervisning i skolan och förskolan under förutsättning att författarens namn och artikelns titel anges, samt källa: Skolportens artikelserie. I övrigt gäller copyright för författaren och Skolporten AB gemensamt.

Denna artikel är publicerad i Skolportens artikelserie Leda & Lära:
www.skolporten.se/forskning/utveckling/

Aktuella Författaranvisningar & Skrivregler:
www.skolporten.se/forskning/skolutveckling/skolportens-utvecklingsartiklar/

Vill du också skriva en utvecklingsartikel? Mejla till redaktionen@skolporten.se

INNEHÅLL

INLEDNING	7
Skolutveckling.....	7
Framgångsrik skolutveckling	8
FoU-program som skolutveckling	8
Aktionsforskning	9
 SYFTE, FRÅGESTÄLLNING OCH METOD	11
Syfte	11
Metod	11
 RESULTAT	13
Faktorer för ett framgångsrikt skolutvecklingsarbete	13
Lärdomar kring den egna praktiken.....	14
Tvärgruppens betydelse	14
Skilnader på ett långsiktigt jämfört med ett kortsiktigt.....	15
Utmaningar under FoU-programmet	15
 DISKUSSION	17
 REFERENSLISTA	19
 BILAGA: ENKÄTFRÅGOR	21

INLEDNING

PÅ TEGELVIKEN SKOLA i Eskilstuna har vi historiskt sett arbetat med korta skolutvecklingsprojekt som varit aktuella den tidpunkten. Barn- och ungdomsförvaltningen i Eskilstuna kommun har bjudit in föreläsare vid exempelvis uppstart på ett nytt läsår. Bara de sista tio åren har skolor i Eskilstuna i korta perioder arbetat med inspiratörer såsom John Hattie, professor i pedagogik som vill att vi ska synliggöra lärandet, James Nottingham, grundare och VD för Utmanande undervisning, John Steinberg, författare och peda-

gog som vill att vi ska fokusera på lärarrollen och ledarskapet i klassrummet, Dylan Wiliam, professor och föreläsare inom formativ bedömning samt Johan Ahlm och hans idé om lärandematriser som synliggör lärandet i handling. Det har rört sig om perioder på sex månader då vi arbetat med dessa inspiratörer inom skolutvecklingsarbetet för att sedan se arbeten rinna ut i sanden. Naturligtvis kan detta ge viss nyttig kunskap, men det har inte blivit någon systematik i arbetet i termer av uppföljning och utvärdering.

SKOLUTVECKLING

SKOLUTVECKLING ÄR ETT hett ämne som ofta diskuteras fram och tillbaka. En del lärare brinner för att utveckla sin undervisning kollektivt medan andra hellre fokuserar på sin egen undervisning. Idag förväntas lärare arbeta med skolutveckling som en integrerad del i sitt vardagsarbete. Det ingår i en lärares yrkesetiska principer att bedriva och utveckla sitt arbete och att ta eget ansvar för utvecklingen av sin kompetens för att kunna bedriva en god undervisning (<https://lara-resyrkesetik.se>).

Beroende på skolledare och pedagogisk ledning ser förutsättningarna för skolutveckling ut på olika sätt. En del skolor har schemalagd tid medan andra har mer sporadisk tid för skolutveckling. Min erfarenhet av att arbeta med och leda skolutveckling är att det underlättar om skolan har en tydlig ledare som skapar samsyn och ett gott samarbete med de lärare som ska driva skolutvecklingen. När en tydlighet finns med syfte och mål för den skolutveckling som ska drivas och genomföras blir resultatet bättre (Scherp & Scherp, 2007).

Hur skolutveckling bedrivs på olika skolor handlar också om vilka resurser skolor har och vad man

prioriterar som viktigt. En skolas elevunderlag och vilka problem skolan har spelar också stor roll eftersom skolutvecklingsarbetet ofta har sin utgångspunkt i problem som visar sig i skolans vardagsarbete. För att kunna ge lärarna de rätta förutsättningarna för skolutveckling krävs tid, resurser och stöd från den egna organisationen, och om dessa förutsättningar finns kan resultatet och kvaliteten av arbetet bli riktigt bra.

Lgr11, Läroplanen för grundskolan samt för förskoleklassen och fritidshemmet, adresserar skolutveckling och huvudmannens ansvar för att de nationella målen nås. Det är dock den pedagogiska ledningen på respektive skola tillsammans med lärarna som ansvarar för att det sker en utveckling. Vidare står det att verksamheten ständigt ska prövas och resultaten ska följas upp och utvärderas (Skolverket, 2011).

Med skolutveckling avses här det arbete vi lärare gör för att förbättra våra arbetsmetoder i undervisningen med avsikten att stärka elevernas lärande och utveckling. Det handlar också om att förbättra och utvärdera sin egen praktik och sitt eget lärande för att komma vidare i sin profession. Detta kan lärare göra i exempelvis diskussioner med kollegor där man lyfter

ett problem och försöker lösa det tillsammans och få en djupare förståelse för problemet.

I forskningsrapporten *Lärare och skolledares förståelse för skolutvecklingsprocessen* används begreppet "lärande organisation" (Scherp, 2003). Scherp menar att en lärande organisation är en organisation som hela

tiden utvärderar sin verksamhet när det gäller att nå uppsatta mål inom skolutveckling. Om en skola inte har nått uppsatta mål inom skolutveckling bör ledning och lärare diskutera och analysera vad orsaken till detta är för att komma vidare och nå de uppsatta målen.

FRAMGÅNGSRIK SKOLUTVECKLING

OM SKOLUTVECKLING BLIR framgångsrik eller inte kan påverkas av de ramfaktorer skolan har att förhålla sig till. Det handlar exempelvis om elevunderlaget, hur stora klasser och hur många klasser en skola har. Andra ramfaktorer som kan påverka skolutveckling är vilken utrustning en skola har, hur lokalerna ser ut, var skolan är belägen, på landsbygden eller i storstaden samt hur stor andel behöriga lärare skolan har.

En skolas ledning spelar en viktig roll för lyckad skolutveckling. I Skolinspektionens rapport, *Från huvudmannen till undervisningen*, (2014) konstateras att alltför många rektorer inte tar tillräckligt stort ansvar för skolutvecklingen och det systematiska kvalitetsarbetet. Det som enligt rapporten är en framgångsfaktor gällande skolutveckling är tillitsfulla relationer mellan lärare och rektorer samt en tydlig delegering av ansvar.

En annan faktor för lyckat skolutvecklingsarbete är när lärare tillsammans får möjlighet att diskutera och analysera sin undervisning. Här spelar den av-

satta tiden för skolutveckling stor roll. En lärare har i sitt schema undervisningstid, rastvaktstid, pedagogisk lunch och sin egen rast. Mellan posterna på schemat finns en så kallad planeringstid som kan användas till planering, förberedelse, samtal med elever och vårdnadshavare och ibland även vikariat. På Tegelviken skola har skolledningen i samråd med lärarna schemalagt 1h i veckan för skolutveckling. Det har varit en faktor för framgångsrik skolutveckling. Lärarna vet att 1h i veckan arbetar vi tillsammans med skolutveckling.

Scherp (2013) menar att ett framgångsrikt skolutvecklingsarbete tar sin utgångspunkt i lärares egna problem och erfarenheter. Vidare menar han att en skolledning som låter lärare gemensamt finna lösningar på de frågor, problem och dilemman som uppstår, ofta löser sina egna problem utan att blanda in rektor. Precis som Skolinspektionen (2014) hävdar Scherp att gemensamt lärande är en av de viktigaste faktorerna för ett fruktbart skolutvecklingsarbete.

FOU-PROGRAM SOM SKOLUTVECKLING

ÅR 2018 FICK flera skolor i Eskilstuna kommun erbjudandet om att delta i ett treårigt FoU-program drivet av Ifous. Programmet heter, *Lärares praktik och profession*, och leds av en styrgrupp bestående av huvudmannarepresentanter från varje deltagande kommun och forskare från Göteborgs universitet. De huvudmän som deltar i FoU-programmet förutom Eskilstuna kommun är Hässleholms kommun, NTI-gymnasiet samt Kunskapsskolan. Programmet handlar om att lära lärare att i större utsträckning identifiera och adres-

sera sina egna undervisningsrelaterade problem samt att undersöka och utveckla sin praktik och profession. Ett av programmets syften är "att vidareutveckla ett långsiktigt och forskningsbaserat kollegialt arbetssätt så att lärare i allt högre utsträckning formulerar och löser sina egna problem med avsikten att stärka elevers lärande och utveckling. Syftet är också att genom samarbete mellan lärare och forskare låta lärares kunskaper och erfarenheter utgöra grunden för gemensam kunskapsutveckling och ny forskning." (<https://www.ifous.se/larares-profession-och-praktik/>)

Målen med arbetet i FoU-programmet, *Lärares praktik och profession*, är att det efter tre år ska ha lett till att:

1. lärarnas kollegiala praktik och undervisningspraktik har förändrats och utvecklats
2. lärare och rektorer har fördjupat sin förståelse för dessa praktiker och de sammanhang de ingår i
3. arbetsmetoder har etablerats för att formulera, planera, genomföra, observera, analysera och dokumentera utvecklingsarbete med hjälp av aktionsforskning och digitala resurser
4. det finns utprovade digitala resurser som stödjer aktionsforskning
5. utvecklingsartiklar har publicerat
6. huvudmannen har tagit fram strategier för fortsatt professionsdriven skolutveckling
7. huvudmannen har en plan för hur kunskaper och erfarenheter från FoU-programmet ska spridas till andra skolor.”(<https://www.ifous.se/larares-profession-och-praktik/>).

I FoU-programmet fokuserar lärarna och i vissa fall övrig skolpersonal på att “gräva där de står” och att

aktionsforska i sin egen praktik. Begreppet “gräva där du står” gick ursprungligen ut på att delta i studiecirkelverksamhet för att lära sig mer om sitt närsamhälle (Lindqvist, 1978). Idag talar man i stället om beprövad erfarenhet inom skolan när man avser utforskandet och förfinandet av arbetsmetoder med inriktning att utveckla den egna praktiken. Skollagen säger att utbildningen i skolan ska vila på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet. Det kan förstås som ett erkännande av lärarprofessionens egen kunskap. Skolverkets definition av begreppet vetenskaplig grund är att: “skolorna ska använda kunskap som härrör från vetenskapliga studier samt praktisera ett systematiskt utforskande för att kritiskt kunna granska, pröva och sätta resultat i ett sammanhang” (Skolverket 2018). Beprövad erfarenhet syftar å andra sidan också på att erfarenheter ska vara prövade, dokumenterade och genererade under en längre tidsperiod och av många för att kunna betraktas som beprövad och trovärdig. För ett kvalitets- och utvecklingsarbete som vilar på vetenskaplig grund och beprövad erfarenhet krävs således ett forskningsbaserat arbetssätt där man tillsammans med sina kollegor diskuterar, kritiskt granskar, använder och utvärderar forskning inom utbildningsområdet.

AKTIONSFORSKNING

LÄRARNAS I FOU-PROGRAMMET beprövar sin erfarenhet genom att använda sig av den vetenskapliga ansatsen aktionsforskning. Rönnehan (2012) menar att aktionsforskning “kan beskrivas som en idé eller ansats som tar utgångspunkt i de frågor man själv ställer sig i praktiken, verkar för att söka upp kunskap och djupare förståelse kring dessa frågor och verkar för en forskning som leder till förändring” (Rönnehan 2012, s. 21). Med denna ansats kan lärarna ställa sig frågor såsom *Vad fungerar bra i vårt arbete och hur vet vi det?*, *Hur gynnar det elevers lärande?*, *Vad behöver vi förbättra och hur gör vi det?*, eller *Vilken kunskap kan vi grunda våra beslut i?*

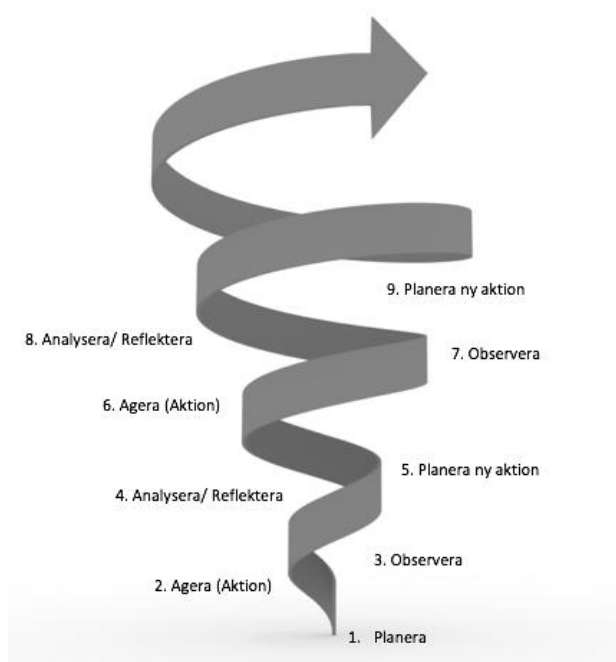
Aktionsforskningsmodellen ger läraren en tydlig struktur att arbeta efter när den egna praktiken ska utforskas. Arbetet med aktionsforskning är mycket strukturerat och läraren kan följa de olika stegen som är:

1. planera och identifiera förbättringsområde
2. utföra aktioner/samla in och analysera information
3. observera
4. analysera och reflektera resultatet av aktionerna
5. plan/era nya aktioner
6. agera och utföra aktioner
7. observera
8. analysera och reflektera
9. planera nya aktioner.

Se Figur 1 nedan.

I FoU-programmet leds och drivs arbetet med aktionsforskning på respektive skola av skolläda, processledare och en utvecklingsgrupp i samarbete med forskarna Anette Jahnke, Åsa Hirsh och Anette

Figur 1: Aktionsforskningsspiralen.
(Fritt efter Kemmis, McTaggart och Nixon, 2013)

Olin vid Göteborgs universitet. Arbetet drivs lokalt på skolor utifrån de egna behoven och skolans egna förutsättningar. Programdeltagarna träffas i ett utvecklingsseminarium en gång per termin och mellan dessa seminarier träffas processledarna och forskarna två gånger per termin. Programmet fortgick till september 2021.

På Tegelviken skola i Eskilstuna kommun drivs programmet av skolledningen, en processledare samt en skolutvecklingsgrupp bestående av sex förstelärare. När programmet startades 2018 hade skolan tidigare arbetat med ett lokalt skolutvecklingsprojekt som hette *Enad skola*. Detta innebar bland annat att personal på skolan skulle ha ett enat förhållningssätt vid bemötande av elever och en enad sambedömningssyn vid betygssättning. Vid uppstarten av FoU-programmet var det därför självklart att alla lärare på skolan skulle delta. Kollegiet delades in i fyra tvärgrupper där förstelärarna hade i uppdrag att handleda sina kollegor. Tvärgrupperna träffades en timme varannan vecka och handleddes av förstelärarna som leder diskussionerna i form av rundor där alla får lika stort talutrymme.

Hösten 2020 startades det tredje och avslutande året i FoU-programmet *Lärares praktik och profession* upp och många av deltagarna har sett flera fördelar med utvecklingsarbetet inom aktionsforskning. En del av målen för programmet är redan uppnådda och flera är på väg att bli uppnådda. Den kollegiala praktiken och undervisningspraktiken upplevs förbättrats, rektorer och lärare har fördjupat sig i sina praktiker och arbetsmetoder har etablerats för att kunna fördjupa sig i sin aktionsforskning vad gäller processen med att planera, genomföra, analysera och dokumentera. Just nu diskuteras på kommunnivå hur vi ska kunna fortsätta detta arbete när programmet avslutas.

SYFTE, FRÅGESTÄLLNING OCH METOD

SYFTE

SYFTET MED DENNA studie är att undersöka hur lärarna på Tegelvikens skola i Eskilstuna kommun uppfattar tidigare kortsiktiga projekt jämfört med det långsiktiga FoU-programmet, *Lärares profession och praktik*. Ett annat syfte är att undersöka vad samma lärare uppfattar som framgångsrik skolutveckling. Som jag beskriver i inledningen lägger Eskilstuna kommun ut både tid och pengar på inhyrda pedagogiska föreläsare utan att ha ett mer långsiktigt plan och syfte. Självfallet ger det kunskap att lyssna och lära av expertisen inom

olika områden, men det är osäkert om det ger det resultat som förväntas.

Mina frågeställningar lyder:

1. Hur skiljer sig FoU-programmet *Lärares profession och praktik* från tidigare utvecklingsarbeten skolan har prövat?
2. Vilka faktorer leder, enligt de tillfrågade lärarna, till framgång i skolutvecklingsprojekt?

METOD

GENOMFÖRANDE

Nedan beskrivs föreliggande studies metod i termer av urval, datainsamlingsmetod, bearbetning av data, etiska ställningstaganden samt tillförlitlighet.

URVAL

Personerna som deltog i studien är alla behöriga lärare och jobbar på Tegelviken som är en F-9 skola i Eskilstuna kommun. Lärarna undervisar på låg-, mellan- och högstadiet och består av både män och kvinnor. Jag fann det relevant att alla lärare som deltog i undersökningen var behöriga, då en behörig lärare kan förväntas ha god insikt i sitt arbete och vad som

behöver utvecklas eller förändras.

DATAINSAMLINGSMETOD

I denna undersökning har jag använt mig av en enkät som datainsamlingsmetod. Enkäten skapades i Google Forms och innehåller sju frågor som är anpassade till de lärare som deltagit i FoU-programmet, *Lärares praktik och profession*, från start hösten 2018. Totalt skickades enkäten ut till 30 lärare via e-post varav 27 svarade. Detta skedde på en studiedag och lärarna gavs en timme till att svara på enkäten. Anledningen till att ge lärarna en specifik tid att svara var för att undvika bortfall av svar. Trots detta valde 3 personer

att inte svara på enkäten. Detta kan bero på flera saker till exempel kan detta vara lärare som inte tycker att FoU-programmet varit intressant och inte vill delta i denna undersökning.

I samtliga frågor fanns utrymme till att svara med öppna och mer utvecklade svar. Trost (2007) menar att en enkät är "frågor som besvaras med den svarandes hand". Med detta syftar han på att enkäter med öppna svar påminner väldigt mycket om personliga intervjuer och kan besvaras närhelst det finns tid. Trost (2007) menar också att enkäter å ena sidan är tidsmässigt effektivt, och å andra sidan informationsrika då svaren är lätta att sammanställa i både diagram och tabeller.

BEARBETNING AV DATA

För att få en överblick av resultat och för att hitta likheter och gemensamma faktorer har jag utgått från analytisk induktion. Målet med denna kvalitativa metod är att få en djupare förståelse för hur lärare tänker om skolutvecklingsarbetet samt kunna dra allmänna slutsatser om det specifika området. Analytisk induktion är enligt Watt Boolsen (2007) en metod som ofta kopplas till kvalitativ forskning.

Efter att enkäten var gjord skrevs alla svaren ut och analyserades genom kodning. Kodning innebär att forskaren söker efter nyckelord som kan identifiera ett svar eller uttalande (Kvale och Brinkmann, 2014). Detta gjordes genom att enkätsvaren lästes igenom flera gånger i syfte att hitta och kategorisera relevanta avsnitt som kunde leda till att identifiera mönster för att utröna både positiva och negativa aspekter lärarna i studien har upplevt under FoU-programmets gång.

ETISKA STÄLLNINGSTAGANDE

I denna studie har jag utgått från de fyra principerna som Vetenskapsrådet (2017) rekommenderar; informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet samt nyttjandekravet. Innan enkätundersökningen skickades ur digitalt tillfrågades deltagarna och informerades om att deltagandet var frivilligt och anonymt. Lärarna har också fått information om att deras svar kommer att ligga till grund för denna studie och har getts möjlighet att säga nej till deltagandet.

TILLFÖRLITLIGHET OCH BEGRÄNSAD GENERALISERBARHET

Jag är medveten om att undersökningen är genomförd på en liten skola och att resultatet förmodligen inte skulle bli det samma på en annan skola.

RESULTAT

I ANALYSEN AV enkätsvaren där fokus riktats mot vilka faktorer som leder till ett framgångsrikt skolutvecklingsarbete och vad som skiljer ett FoU-program från tidigare utförda skolutvecklingsprojekt framträder fyra tematiska områden. Dessa områden är: 1) faktorer för ett framgångsrikt skolutvecklingsarbete 2) lärdomar kring den egna praktiken 3) tvärgruppens betydelse

4) skillnader på ett långsiktigt skolutvecklingsarbete jämfört med ett kortsiktigt. Nedan redovisas varje område med exempelsvar från enkäten.

I det sista stycket av resultatdelen redovisar jag de utmaningar som skolan stod inför under de tre åren som FoU-programmet varade såsom pandemin och den avsatta tiden för skolutveckling.

FAKTORER FÖR ETT FRAMGÅNGSRIKT SKOLUTVECKLINGSARBETE

MAJORITETEN AV LÄRARNÄ som svarat på enkäten menar i sina svar att den avsatta tiden för skolutvecklingsarbete är en av de viktigaste faktorerna för ett framgångsrikt skolutvecklingsarbete. En lärares tid är uppstyrd av det individuella schemat och här anför många i undersökningen att en schemalagd skolutvecklingstid är viktig för att den ska bli av överhuvudtaget. När det tillkommer uppgifter utanför planering, undervisning och bedömning anser många lärare att en specifik tid ska avsättas för detta. Det var inte bara den schemalagda tiden som lyftes fram, utan också tid för att kunna utveckla och förändra. Därtill framkommer från enkätsvaren att det var av stor vikt att ett skolutvecklingsarbete är strukturerat och att det finns en tydlig målbild så lärarna vet vart de ska.

När ledningen förstår att det måste få ta tid att utveckla och förändra kan vi göra mirakel. (lärare 2)

När det finns en tydlig målbild och en långvarighet blir det oftast bra. (lärare 15)

Resultatet visade också att andra viktiga faktorer för ett framgångsrikt skolutvecklingsarbete är långsiktighet där lärare får utföra exempelvis aktionsforskning under en längre tid. Vetskapen om att de får prova

och omprova sin hypotes flera gånger utan tidspress men med en långsiktighet är viktig.

Jag tycker det är viktigt att det finns en långsiktighet och att tid ges från ledningen. (lärare 1)

Det är viktigt att det ges möjligheten att få tid till att slutföra ett arbete och att få testa på något nytt men med samma struktur. (lärare 3)

Struktur och uppstyning är ytterligare framgångsfaktorer enligt resultatet. Att lärare från start av ett skolutvecklingsarbete får en tydlig modell och struktur att arbeta efter underlättar deras arbete. I resultatet framgår det att FoU-programmet de deltagit i har gett dem både en modell och en struktur att följa. Aktionsforskningsmodellen har tydliga steg att följa och man kan inte gå vidare till nästa steg om man inte utfört det tidigare steget.

Jag tycker det är viktigt att vi använder oss av en strukturerad metod för att utvecklas. (lärare1)

Att ges möjligheten att få tid till att slutföra ett arbete och att få testa på något nytt men med samma struktur igen. (lärare 6)

LÄRDOMAR KRING DEN EGNA PRAKTIKEN

LÄRARNAS SVAR VISAR att FoU-programmet lett till en rad lärdomar när det gäller den egna praktiken. Den generella uppfattningen är att ansatsen aktionsforskning gett dem en tydligare syn på den egna praktiken och att de hade blivit mer medvetna om hur de faktiskt utför sina arbetsuppgifter och hur de bedriver sin undervisning. Lärarna menar att medvetenheten har synliggjort vad som behöver förändras i den egna praktiken.

Jag har blivit medveten om hur jag faktiskt genomför mina arbetsuppgifter. (lärare 10)

Jag tycker att aktionsforskningen har gett mig en bättre syn på min egen praktik. Jag kan nu ställa frågor kring min praktik. (lärare 8)

Jag har fått en tydlig insikt om att jag ständigt kan utvecklas om jag verkligen vill. (lärare 11)

Agens, känslan av att ha kontroll över och äga sin förändringsprocess, visade sig vara en viktig faktor i

skolutvecklingsarbetet. Lärare menar att när de själva får bestämma vad de vill och behöver förändra i sin praktik blir intresset för skolutvecklingsarbetet större.

Aktionsforskningen har fått mig att systematiskt reflektera över mitt agerande i klassrummet. (lärare 9)

Genom aktionsforskningen har jag kommit närmare mina elever. (lärare 12)

Jag har fått upp ögonen för vad lite som behövs för en förändring. (lärare 13)

FoU-programmet har gett mig kunskap om min egen yrkesutövning i klassrummet. (lärare 15)

Jag har äntligen fått styra själv över vad jag behöver undersöka och förbättra i min egen praktik. (lärare 16)

TVÄRGRUPPENS BETYDELSE

ENKÄTUNDERSÖKNINGEN VISADE OCKSÅ att många lärare tyckte att diskussionerna i och stöttningen från den tvärgrupp man ingått i var viktig. Lärarna menade att när man arbetar på egen hand är det lätt att missa viktiga aspekter av en fråga, och därför är tvärgruppens diskussioner av betydelse. Det kollegiala samarbetet i tvärgruppen kan ge ett vidgat perspektiv i skolutvecklingsarbetet. Tvärgrupperna använde metoden rundor för att alla skulle kunna komma till tals, få lika mycket talutrymme och på så sätt också få stöd och tips av sina kollegor. Eftersom tvärgruppen var en blandning av F-9-lärare upplevde lärarna att de fick andra infallsvinklar på hur de kunde tackla problem och dilemman. Således kunde en årskurs 9-lärare ge stöd och tips till exempelvis en årskurs 2-lärare som var av en helt annan karaktär än de stöd och tips denne vanligtvis skulle få av en lärare i samma årskurs.

FoU-programmet har gett mig insikt om att det varit väldigt givande att hela tiden föra en dialog med de som finns i min tvärgrupp. (lärare 11)

I tvärgruppen har jag kunnat tagit hjälp av mina kollegor för att få andra infallsvinklar på mina problem, speciellt av lärare från andra stadier med andra erfarenheter än dem jag själv har. (lärare 12)

Att jag i samspråk via rundor har fått syn på och tagit del av andras idéer och infallsvinklar har varit mycket lärorikt. (lärare 2)

Min handledare har hjälpt mig att smalna av min aktionsforskning så jag inte tar mig vatten över huvudet. (lärare 22)

I rundorna där lärarna fick delge varandra sina er-

farenheter om sin aktionsforskning och de problem som behandlades kunde det avläsas i svaren att man också fick input om hur andra lärare i olika stadier arbetade. En lärare ansåg att detta är det bästa sättet för en skola att utvecklas. En annan lärare tyckte att tvärgruppens diskussioner och input från kritiska vänner var nyttig och lärorik.

Genom tvärgruppen har jag fått en bättre inblick om mina kollegor i andra stadier än det jag själv jobbar i. (lärare 1)

Jag har fått många bra tips från min tvärgrupp om hur jag hantera mitt problem. Exempelvis har jag tagit till mig ett tips från en åk 1 lärare som jag använt i min åk 6. (lärare 4)

Det är bra att få sitta och diskutera med kollegor som har samma elever och som är i verksamheten. Möjligheten till att utveckla verksamheten är större då. (lärare 25)

SKILLNADER PÅ ETT LÅNGSIKTIGT JÄMFÖRT MED ETT KORTSIKTIGT

EN AV FRÅGESTÄLLNINGARNA i denna undersökning var: *Hur skiljer sig FoU-programmets utvecklingsarbete från tidigare utvecklingsarbeten skolan har prövat?* Resultatet visar skillnader i lärares uppfattningar av de tidigare kortsiktiga skolutvecklingsprojekten och det långsiktiga FoU-programmet, *Lärares praktik och profession*. Det mest framträdande i svaren från enkätundersökningen var att många av lärarna tyckte att långsiktigheten som fanns i FoU-programmet, *Lärares praktik och profession*, varit den största skillnaden från de tidigare skolutvecklingsprojekt som skolan arbetat med. En annan skillnad var att lärarna har fått tid att utveckla både sig själva i sin profession och sin praktik på ett mer djupgående sätt. Återigen visade sig agens vara av stor betydelse och att man fick god tid på sig att fördjupa och förankra sig i sin egen praktik.

FoU-programmet är förankrat i vår verklighet och det har gett fantastiska resultat på en gång. (lärare 2)

FoU-programmet påminner en del om "lektionen är helig" men skillnaden är att det har gett mig en mer varaktig förändring i mitt yrkesliv. (lärare 3)

FoU-programmet är mer riktat till min egen praktik medan Ahlms lärandematriser var mer av en "fluga" som vi blev tvungna att arbeta med. De tidigare projekten har varit alldeles för korta. (lärare 4)

FoU-programmet är ett förhållningssätt som vi tar med oss i framtiden, de andra projekten kommer jag knappt ihåg. (lärare 25)

UTMANINGAR UNDER FOU-PROGRAMMET

UNDER FOU-PROGRAMMETS GÅNG hamnade världen i en pandemi och skolvärden drabbades hårt. Både elever och lärare fick en högre frånvaro och det var problematiskt att genomföra planerade aktioner och möten mellan lärare. Detta medförde att vissa aktioner som lärare hade planerat antingen fick skjutas fram eller modifieras. Även om de flesta aktioner kunde genomföras så var det en utmaning.

Jag har varit tvungen att skjuta upp mina aktioner så pass länge att jag nästan glömt bort vad det är jag ska forska kring. (lärare 5)

Jag skulle göra mina aktioner i helklass men i stället möttes jag av en halvklass på grund av sjukdom. (lärare 8)

När vi hade distansundervisning var jag tvungen att helt tänka om och tänka nytt, jag hade ingen klass att göra mina aktioner på i skolan. (lärare 4)

En annan utmaning under FoU-programmets gång var tiden. Tegelviken skola har ih schemalagd skolutvecklingstid i veckan och att planera, genomföra och utvärdera aktioner tar mer tid än det. Lärare uppfattade att bara planeringen tar ih i veckan och sedan skulle genomförandet och utvärderandet också göras. Detta gjorde att några lärare gjorde så gott de kunde med den tilldelade tiden medan andra lärare tog tid ifrån sin planeringstid och även sin förtroendetid för att kunna utföra en komplett aktionsforskning från början till slut.

Vår schemalagda timme av skolutveckling per vecka räckte inte ens halvvägs. (lärare 6)

Varför kan vi aldrig få rätta förutsättningar till vårt arbete? (lärare 7)

Jag fick sitta hela helgen för att utvärdera resultatet av min aktionsforskning. (lärare 24)

Jag har lagt ner så mycket tid av min fritid på det här skolutvecklingsprojektet. Nästa gång vill jag kunna göra detta på arbetstid. (lärare 21)

DISKUSSION

TRE ÅR HAR nu gått och vi har i Eskilstuna kommun på ett antal skolor varit delaktiga i FoU-programmet, *Lärares praktik och profession*. Det har varit tre lärarika år där vi lärt oss använda den vetenskapliga ansatsen aktionsforskning och metoden ”rundor” för att bli bättre på att lösa våra egna problem. Genom en enkätundersökning har jag försökt att ta reda på vilka faktorer som leder till framgång i ett skolutvecklingsarbete och hur ett FoU-program skiljer sig från tidigare mer kortsiktiga skolutvecklingsprojekt som skolan arbetat med. Lärarna i denna undersökning anser att ett långsiktigt skolutvecklingsprojekt jämfört med ett kortsiktigt är av stor vikt. Merparten av lärarna tycker att faktorerna för ett framgångsrikt skolutvecklingsprojekt är att få rätt förutsättningar för sitt arbete. Här spelar tiden en stor roll då den största delen av en lärares arbetstid är schemalagd med planering, undervisning och bedömning. Det pågår alltjämt en diskussion om tiden, att vi lärare inte hinner reflektera, diskutera och analysera våra arbetsmetoder och de förbättringar som behövs göras. En fördel kan vara att ha schemalagd skolutvecklingstid där lärarna vet när och vad de ska arbeta med, precis som Tegelviken skola i Eskilstuna kommun haft. En nackdel med den schemalagda tiden är dock att den inte räckt till för det arbete som skulle utföras i denna modell.

Struktur och en modell att arbeta efter är också viktiga faktorer som har stor betydelse för oss lärare. I FoU-programmet, *Lärares praktik och profession*, har både struktur och en modell funnits samt att vi hela tiden fått stöd av de tre forskare från Göteborgs universitet som varit knutna till programmet. Vi har under hela programmets gång fått feedback och stöd av dessa forskare.

Tvärgruppen, där lärarna fått diskuterat sina aktionsforskningar visade sig också av stor betydelse. Några lärare menar att det är lätt att missa detaljer och bli hemmablind i sin praktik om man inte får diskutera den med andra. I början av FoU-programmet hade många lärare problem med att smalna av

det område de ville göra en aktionsforskning på. Med hjälp av handledaren i respektive tvärgrupp har lärarnas förmåga att specificera, ringa in och smalna av ett utvecklingsområde i sin undervisning utvecklats.

De slutsatser som kan dras efter denna undersökning är att faktorer som leder till framgång i det här specifika fallet är att en långsiktighet är att föredra före en kortsiktighet. Skolutveckling behöver ta tid och det bör finnas utrymme för kollegiala diskussioner och egna reflektion hos lärare. En viktig faktor i detta är att lärarna har fått tid att utveckla både sig själva i sin profession och sin praktik på ett mer djupgående sätt jämfört med ett kortsiktigt skolutvecklingsprojekt. De har fått tid att fördjupa och förankra sig i sin egen praktik. Att genom aktionsforskning ”gräva där vi står” har varit ett lyckat arbetssätt. Nu kvarstår bara att se om arbetet kan fortgå utan stöd från Göteborgs universitet.

REFERENSLISTA

- ★ Berg, Gunnar. (2003). *Att förstå skolan. En teori om skolan som institution och skolor som organisationer*. Lund. Studentlitteratur AB.
- ★ Berg, Gunnar & Scherp, Hans-Åke (red.) 2003. *Skolutvecklingens många ansikten*. Myndigheten för skolutveckling: Stockholm.
- ★ Denscombe, M. (2014). *The Good Research Guide: For Small-scale Research Projects*. 5. uppl., Maidenhead, Berkshire: McGraw-Hill Education
- ★ Ifous – Lärares praktik och profession. <https://www.ifous.se/larares-profession-och-praktik/> (hämtat 2021-06-10)
- ★ Lindqvist, Sven (1978). *Gräv där du står: hur man utforskar ett jobb*. Stockholm: Bonnier.
- ★ Lärarförbundet – Allt börjar med en bra lärare. <https://lararesyrkesetik.se> (hämtat 2021-07-13)
- ★ Rönnerman, K. (2012). *Aktionsforskning i praktiken: förskola och skola på vetenskaplig grund*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Scherp, Hans-Åke (2013). *Lärandebaserad skolutveckling: lärglädjens förutsättningar, förverkligande och resultat*. Lund: Studentlitteratur. (299 s.)
- ★ Scherp, Hans-Åke & Scherp, Gun-Britt (2007). *Lärande och skolutveckling – ledarskap för demokrati och meningsskapande*. Forskningsrapport, Karlstad University Studies (2007:3).
- ★ Skolinspektionen (2014). *Från huvudmannen till undervisningen 2014:6739*. Stockholm: Skolinspektionen.
- ★ Skolverket (2011). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet 2011*. Stockholm: Fritzes.
- ★ Skolverket (2018). *Promemoria om Några begrepp för en forskningsbaserad verksamhet*. s. 4. dnr 2018:958.
- ★ Trost, J. (2007). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.
- ★ Vetenskapsrådet (2017). *God forskningssed*. Stockholm: Vetenskapsrådet.
- ★ Watt Boolsen, Merete. (2007). *Kvalitativa analyser. Forskningsprocess, människa, samhälle*. Malmö: Gleerups AB.

BILAGA: ENKÄTFRÅGOR

1. Vad har din aktionsforskning gett dig för kunskaper om din egen praktik?
2. Jämfört med tidigare skolutvecklingsprojekt såsom Johan Ahlm (lärandematriser) och John Steinberg (Lektionen är helig), har du fått en annan typ av kunskap om din egen praktik i IFOUS-programmet, Lärares praktik och profession, i så fall vad?
3. Jämfört med tidigare skolutvecklingsprojekt såsom Johan Ahlm (lärandematriser) och John Steinberg (Lektionen är helig), tycker du att IFOUS-programmet, Lärares praktik och profession varit mer lyckat, i så fall varför?
4. Vilka eventuella vinster ser du med att delta i ett långsiktigt forskningsprogram såsom IFOUS?
5. Har du lärt dig något av dina kollegor i tvärgruppen under FoU-programmet, Lärares praktik och profession, i så fall vad?
6. Vi är inne på det tredje och sista året av FoU-programmet, Lärares praktik och profession. Kommer du fortsätta att aktionsforska även efter avslutat program och i så fall varför?
7. Övrigt

SKOLPORTEN